

Л. П. ДЕМЧУК, О. П. КАРПЕНКО
СПОСТЕРЕЖЕННЯ НАД ТЕКСТОМ І МОВОЮ
«ЛІСОВОЇ ПІСНІ» Л. УКРАЇНКИ

Уперше драма-феєрія «Лісова пісня» Лесі Українки була надрукована в «Літературно-науковому віснику» (ЛНВ) за 1912 р. А в 1914 р., по смерті письменниці, вийшло окреме видання твору. Авторський чистовий автограф досі не знайдено. В архіві Лесі Українки (Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР) зберігається лише чорновий автограф твору (ф. 2, № 788) із заголовком «Лісова пісня» (драма-фантазія). Між чорновим автографом та двома першодруками існують певні розходження. В автографі є сцени, які вудсутні в першому й наступних виданнях. Деякі місця закреслені ще в чернетці, але є і такі, що вже вилучались або перероблялись у чистовому автографі, про який можна судити на підставі першо-друків.

Текст «Лісової пісні» міг зазнати і виправлень редакторів видавництв. Так, у ЛНВ за 1912 р. можна знайти деякі відхилення від авторського тексту, які були встановлені при порівнянні чорнового автографа драми з окремими виданнями за 1914 р. та наступними:

ЛНВ, 1912

Глибока північна *тьма*, тільки легкий шелест чується в гаю, мов зітхання у сні (422).

Видання 1914 р. і наступні

Глибока північна *тиша*, тільки часом часом легкий шелест чується в гаю, мов зітхання у сні (243)¹.

Деякі доповнення, яких не було в чорновому автографі та в першодруку за 1912 р., можливо, були внесені, автором. Авторська правка у першодруку була спрямована на поліпшення тексту твору, зокрема з метою вдосконалення ритмомелодики вірша, уточнення окремих деталей, які конкретизували поліський побут, місце дії тощо:

Печера в нас маленька, що збудувала ненька,
бо в нас немає татка... (402)

І що се за манаття на тобі? Я маю дещо там з
дочки-небіжки, піди вберися — там на
жердці висить (424)

Старезний, густий, предковічний ліс. (401)

Печера в нас маленька, що збудувала ненька.
Убога наша хатка, бо в нас немає татка...

(203)

І що се за манаття на тобі?

Воно ж і не вигідне при роботі. Я маю дещо
там з дочки-небіжки... (245) Старезний,
густий, предковічний ліс *на Волині*. (202)

Про ці виправлення Леся Українка в листі до матері від 19 квітня 1912 р. писала: «Нарешті я одержала три книжки «Літературно-наукового вісника» і вже маю кінець «Руфіна і Прісцили» та «Лісову пісню». Розуміється «огорчили» мене помилки — цілі стрічки пропущені В архіві Лесі Українки збереглися три аркуші (ф. 2, № 790 та № 791), в яких рукою письменниці та її чоловіка Климента Квітки зроблено декілька правок тексту. У виданні 1914 р. ці помилки враховані згідно з виправленням Лесі Українки. До цього видання також додано «Спис діячів «Лісової пісні» (ф. 2, № 793) і додаток «Мелодії до гри сопілки в драмі-феєрії» (ф. 2, № 792) в скороченому вигляді. Збереглися лише розрізнені уривки додатку до драми, але повного тексту немає. Є цікавий уривок, з якого видно, що поетеса хотіла звернути увагу режисерів-постановників на музичне оформлення драми: «До акту II, — писала вона, — можна ще додати кілька мелодій, уміщених у збірнику «Гуцульщина» Шухевича і в збірнику Івана Колесси «Галицько-руські народні пісні з мелодіями», там (у Колесси) на сторінках 62—72 уміщена 41 мелодія для сопілки, особливо можна поради № 33 на ртор. 70. Мелодії в «Гуцульщині» кращі, ніж у збірнику Колесси».

У передостанньому 10-томному виданні творів Лесі Українки невідомо звідки з'явилися деякі текстуальні зміни, як от:

¹ Сторінки подаються за: *Леся Українка*. Твори: У 12 т.— К.: Наук. думка, 1976. — Т. 5.

Чорновий автограф і першодрук

Збігав я гори, доли, яри, ізвори, — милішої
коханки нема від озерянки
... сорочка на випуск, мережана біллю з
виложистим коміром...
Лев (*ужахнувшись*) Се що за мара?

10-томне видання

Збігав я гори, долини, яри, ізвори, — милішої
коханки нема від озерянки (203)
сорочка випущена, мережана біллю, з
виложистим коміром... (210)
Лев (*усміхнувшись*) Се що за мара? (228)

Звідки взялися ці невинувдані зміни — невідомо, очевидно, були зроблені самими упорядниками видання, хоча вони пишуть у примітках, що «Лісова пісня» друкується за окремим виданням 1914 р. Такі виправлення — не тільки безпідставні, а й просто недоречні втручання в авторський текст. Ці помилки частково враховані при роботі над 12-томним виданням творів поетеси.

Мова творів Лесі Українки була максимально наближена до літературної норми. Проте в автографі й першодруках «Лісової пісні» можна знайти ряд фонетичних та морфологічних діалектизмів, які пояснюються неунормованістю тодішнього правопису. Мова письменниці відзначалася впливом північно-поліських говорів. Так, в автографі й першодруках твору замість африкати [дж] Леся Українка вживає [ж]: *сужено, загорожу, заїзжу, провожав, збужу*. Така риса, як твердість [р] (диспалаталізація), характерна для волинсько-поліських говірок і частково для західних, також знайшла своє відображення. Напр.: *поратувала, розгорається, траскотом, дебрах*. Діалектним впливом можна пояснити вживання [і] замість [и] як у відкритих, так і в закритих складах, як от: *назбіраю, вміраю, здригнувся, стрівайте, не скігли*.

Письменниця зберігає давнє закінчення -е в іменниках середнього роду, притаманне північно-поліському говору. В іменнику *люди* в називному відмінку множини частіше зустрічається флексія -е, рідше -и: «То се тут люде будуть?»; «З таких дівок бувають люде, от що!»; «Якби нам хатка тепла, то люде добрі, казали б ми казку, баяли байку до самого світу...». Прислівник *тільки* в рукописі має закінчення -о, яке переважно зафіксоване й у першодруках: «Я тільки хтів собі вточити соку з берези»; «...ні, любий, я тобі не дорікаю, а тільки смутно, що не можеш ти своїм життям до себе дорівнятись...»

Єдиною фонетико-морфологічною відмінністю між автографом і першодруками є закінчення в називному відмінку іменників середнього роду. У першодруках фіксується флексія -є замість -я: *благаннє, зуканнє, життє*. Можна припустити, що поетеса сама виправляла в чистовому рукописі закінчення на -є, як це робив М. Коцюбинський. Знаючи, що все-одно його виправлять редактори, він свідомо вживав закінчення -є, що для його мови, як і для мови Лесі Українки, було не властиво, як видно із автографів творів та листування.

Як бачимо, праця письменниці над «Лісовою піснею» багатопланова і різноманітна. Вона ретельно опрацювала не тільки зміст своєї драми, а й багато уваги приділила удосконаленню мовних засобів твору. Все це ще раз свідчить про вдумливу і наполегливу роботу Лесі Українки над словом, неперевершеним майстром якого вона була.